

Operele lui Spiru C. Haret

Ediție îngrijită și note de Constantin Schifirneț

Volumul XI
Scrisori

Redactor: Lucian Pricop
Coperta: Cristian Lupeanu
Tehnoredactor: Olga Machin

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Editurii Comunicare.ro, 2010

SNSPA, Facultatea de Comunicare și Relații Publice
Strada Povernei 6, București
Tel./fax: 021 313 58 95
E-mail: editura@comunicare.ro
www.comunicare.ro
www.editura.comunicare.ro

Editat cu sprijinul Autorității Naționale pentru Cercetare Științifică.

Tiraj: 1000 de exemplare.

Preț de vânzare al unui exemplar (mai puțin adaosul comercial): 107 lei (vol. VII–XII).

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

HARET C., SPIRU

Operele lui Spiru C. Haret / Haret C. Spiru; pref.: Remus Pricopie, Constantin Schifirneț.

Ed. a 2-a, rev. – București: Comunicare.ro, 2010

11 vol.

ISBN 978-973-711-206-4

Vol. XI: Scrisori. – Bibliogr.

ISBN 978-973-711-218-7

I. Pricopie, Remus (pref.)

II. Schifirneț, Constantin (pref.)

821.135.1-821

821.135.1

CUPRINS

Introducere / 5

SERIA A

I. Către Arhiepiscopul latin din București

1. Scrisoare din 19 iunie 1897 / 27
2. Scrisoare din aprilie 1903 / 27

II. Către Episcopul catolic din Iași

1. Scrisoare din 28 septembrie 1897 / 28
2. Scrisoare din 29 septembrie 1897 / 29

III. Către Dimitrie Sturdza

1. Scrisoare din 12 martie 1897 / 30
2. Scrisoare din 6 octombrie 1903 / 32
3. Scrisoare din 25 februarie 1906 / 33
4. Notă remisă dlui D. A. Sturdza la 28 iunie 1906 / 35
5. Scrisoare din 17 octombrie 1906 / 39
6. Scrisoare din 24 februarie 1907 / 40
7. Scrisoare din 7 aprilie 1908 / 41
8. Adresă către Președintele Consiliului de Miniștri, din 7 aprilie 1908 / 42
9. Scrisoare din 25 aprilie 1908 / 42
10. Scrisoare din 1 iunie 1908 / 43
11. Scrisoare din 16 octombrie 1908 / 44
12. Scrisoare din 23 octombrie 1908 / 44
13. Adresă către Președintele Consiliului de Miniștri, din 23 octombrie 1908 / 46

IV. Răspunsuri la invitațiuni la congrese

1. Telegramă către președintele Congresului de arte și meserii din Sinaia / 47
2. Scrisoare către președintele Congresului corpului didactic, din aprilie 1897 / 47
3. Telegramă către același, din aprilie 1897 / 48
4. Telegramă către președintele Congresului didactic, Craiova,
din 29 decembrie 1907 / 48
5. Telegramă către Congresul din Iași al învățătorilor, 1909 / 49

V. Către Apostol Mărgărit

- Scrisoare din 1 decembrie 1897 / 49

VI. Către Constantin Meissner

1. Scrisoare din 12 aprilie 1897 / 51

2. Scrisoare din 21 aprilie 1897 / 52
3. Scrisoare din 21 iunie 1897 / 52
4. Scrisoare din 6 iulie 1897 / 53
5. Scrisoare din 21 iulie 1897 / 54
6. Scrisoare din 2 august 1897 / 54
7. Scrisoare din 1 noiembrie 1898 / 55
8. Scrisoare din 6 noiembrie 1898 / 55
9. Scrisoare din 24 mai 1904 / 56
10. Scrisoare din 3 noiembrie 1907 / 57

VII. Către Episcopul Partenie

- Scrisoare din 13 august 1897 / 58

VIII. Către Simion Mehedinți

1. Scrisoare din 17 noiembrie 1898 / 59
2. Scrisoare din 17 mai 1899 / 60
3. Scrisoare din 16 iunie 1899 / 60
4. Scrisoare din 15 octombrie 1903 / 61
5. Scrisoare din 27 iulie 1905 / 61
6. Scrisoare din 8 iulie 1907 / 62
7. Scrisoare din 29 septembrie 1907 / 62
8. Scrisoare din 20 octombrie 1907 / 63
9. Scrisoare din 2 februarie 1910 / 63
10. Scrisoare din 17 iunie 1910 / 64
11. Scrisoare din 30 august 1910 / 64
12. Scrisoare din 25 noiembrie 1911 / 65
13. Scrisoare din 26 noiembrie 1911 / 65

IX. Către Petre Gârboviceanu

1. Scrisoare din 30 martie 1899 / 66
2. Scrisoare din 14 septembrie 1904 / 66
3. Scrisoare din 28 februarie 1905 / 66
4. Scrisoare din 24 august 1905 / 67
5. Scrisoare din 6 noiembrie 1905 / 67
6. Scrisoare din 3 decembrie 1905 / 68
7. Scrisoare din 13 noiembrie 1909 / 69
8. Scrisoare din 2 decembrie 1910 / 69
9. Scrisoare din 13 martie 1911 / 70
10. Scrisoare din 17 iunie 1911 / 71
11. Scrisoare din 18 iulie 1911 / 71
12. Scrisoare din 6 aprilie 1912 / 72

X. Către Nicolae Mocanu

- Scrisoare din 5 iulie 1899 / 74

XI. Către alegători

- Scrisoare din 22 martie 1901 către alegătorii Colegiului țărănesc din
Covurlui / 74

XII. Către Luigi Cazzavilan

- Scrisoare din 24 iunie 1901 / 75

XIII. Către Gh. Adamescu

1. Scrisoare din 1901 / 75
2. Scrisoare din 10 iunie 1901 / 76
3. Scrisoare din 28 iulie 1901 / 76
4. Scrisoare din 1 august 1901 / 76
5. Scrisoare din 12 octombrie 1901 / 76
6. Scrisoare din 20 octombrie 1901 / 77
7. Scrisoare din 25 octombrie 1901 / 78
8. Scrisoare din 2 noiembrie 1901 / 78
9. Scrisoare din 6 decembrie 1901 / 80
10. Scrisoare din 27 decembrie 1901 / 81
11. Scrisoare din 2 ianuarie 1902 / 82
12. Scrisoare din 5 ianuarie 1902 / 82
13. Scrisoare din 16 ianuarie 1902 / 83
14. Scrisoare din 26 martie 1902 / 83
15. Scrisoare din 7 iulie 1902 / 83
16. Scrisoare din 16 iulie 1902 / 85
17. Scrisoare din 4 august 1902 / 85
18. Scrisoare din 20 august 1902 / 86
19. Scrisoare din 24 august 1902 / 86
20. Scrisoare din 28 august 1902 / 87
21. Scrisoare din 19 septembrie 1902 / 87
22. Scrisoare din 22 septembrie 1902 / 87
23. Scrisoare din 28 septembrie 1902 / 88
24. Scrisoare din 5 noiembrie 1902 / 89
25. Scrisoare din 11 aprilie 1903 / 90
26. Scrisoare din 9 iunie 1903 / 90
27. Scrisoare din 3 august 1903 / 91
28. Scrisoare din 23 septembrie 1903 / 91
29. Scrisoare din 6 octombrie 1903 / 91
30. Scrisoare din 12 octombrie 1903 / 92
31. Scrisoare din 14 octombrie 1903 / 93
32. Scrisoare din 16 octombrie 1903 / 95
33. Scrisoare din 17 octombrie 1903 / 95
34. Scrisoare din 20 octombrie 1903 / 96
35. Scrisoare din 25 octombrie 1903 / 97
36. Scrisoare din 20 ianuarie 1904 / 97
37. Scrisoare din 19 mai 1904 / 98
38. Scrisoare din 28 iulie 1904 / 99
39. Scrisoare din 29 iulie 1904 / 99
40. Scrisoare din 4 august 1904 / 100
41. Scrisoare din 6 august 1904 / 100
42. Scrisoare din 14 august 1904 / 100
43. Scrisoare din 2 septembrie 1904 / 101
44. Scrisoare din 18 octombrie 1904 / 101
45. Scrisoare din 20 octombrie 1904 / 102
46. Scrisoare din 24 octombrie 1904 / 103
47. Scrisoare din 26 octombrie 1904 / 103
48. Scrisoare din 13 martie 1905 / 104
49. Scrisoare din 1 mai 1905 / 105
50. Scrisoare din 2 iunie 1905 / 106

51. Scrisoare din 29 iunie 1905 / 107
52. Scrisoare din 27 iulie 1905 / 109
53. Scrisoare din 11 septembrie 1905 / 110
54. Scrisoare din 28 septembrie 1905 / 111
55. Scrisoare din 23 octombrie 1905 / 112
56. Scrisoare din 19 ianuarie 1906 / 113
57. Scrisoare din 23 februarie 1906 / 113
58. Scrisoare din 30 aprilie 1906 / 114
59. Scrisoare din 24 iunie 1906 / 116
60. Scrisoare din 6 iunie 1907 / 116
61. Scrisoare din 9 octombrie 1907 / 117
62. Scrisoare din 20 aprilie 1908 / 117
63. Scrisoare din 12 iunie 1908 / 117
64. Scrisoare din 30 noiembrie 1909 / 118
65. Scrisoare din 14 martie 1910 / 118
66. Scrisoare din 16 aprilie 1910 / 118
67. Scrisoare din 7 noiembrie 1911 / 118
68. Scrisoare din 2 iunie 1912 / 119
69. Scrisoare din 20 septembrie 1912 / 119
70. Scrisoare din 28 iunie ... / 120
71. Scrisoare din 19 mai ... / 120
72. Scrisoare din 20 ianuarie ... / 121
73. Scrisoare din 27 iunie ... / 121
74. Scrisoare din 9 iulie ... / 121
75. Scrisoare din 14 aprilie ... / 122

XIV. Către Matei Coculeanu

- Scrisoare din 2 ianuarie 1901 / 122

XV. Către Gh. N. Costescu

1. Scrisoare din 5 mai 1901 / 124
2. Scrisoare din 26 noiembrie 1902 / 125
3. Scrisoare din 11 martie 1906 / 125

XVI. Către V. Dorin

1. Scrisoare din 3 mai 1901 / 126
2. Scrisoare din 26 decembrie 1901 / 126
3. Scrisoare din 24 ianuarie 1902 / 127
4. Scrisoare din 1 mai 1902 / 128
5. Scrisoare din 13 ianuarie 1903 / 128
6. Scrisoare din 26 august 1903 / 128
7. Scrisoare din 18 decembrie 1903 / 128
8. Scrisoare din 2 februarie 1904 / 129
9. Scrisoare din 3 iulie 1906 / 129
10. Scrisoare din 4 mai 1908 / 129
11. Scrisoare din 10 iulie 1908 / 130
12. Scrisoare din 8 septembrie 1908 / 130
13. Scrisoare din 11 septembrie 1908 / 130
14. Scrisoare din 20 iunie 1910 / 131

XVII. Către Grigore Guțu

1. Scrisoare din 24 mai 1901 / 131
2. Scrisoare din 1 februarie 1909 / 131

XVIII. Către Spiridon Popescu

Scrisoare din 29 decembrie 1901 / 132

XIX. Către G. Stănescu

Scrisoare din 4 decembrie 1901 / 134

XX. Către Ștefan St. Tușescu

Scrisoare din 26 mai 1908 / 135

XXI. Către Panait Volănescu

1. Scrisoare din 16 aprilie 1901 / 135
2. Scrisoare din 18 mai 1904 / 136
3. Scrisoare din 12 iulie 1904 / 136
4. Scrisoare din 21 februarie 1905 / 137
5. Scrisoare din 27 ianuarie 1906 / 138
6. Scrisoare din 4 februarie 1912 / 139

XXII. Către Sterie Cionescu

Scrisoare din 22 ianuarie 1902 / 139

XXIII. Către Sterie Ciumetti

Scrisoare din 22 ianuarie 1902 / 143

XXIV. Către Procop Dimitrescu

1. Scrisoare din 31 ianuarie 1901 / 146
2. Scrisoare din 16 februarie 1902 / 146

XXV. Către Dim. Dan

1. Scrisoare din 1 ianuarie 1902 / 147
2. Scrisoare din 2 ianuarie 1902 / 148
3. Scrisoare din 28 ianuarie 1902 / 149
4. Scrisoare din 17 iunie 1902 / 150

XXVI. Către G. C. Ionescu

1. Scrisoare din 10 decembrie 1902 / 150
2. Scrisoare din 29 decembrie 1902 / 153
3. Scrisoare din 18 februarie 1903 / 154
4. Scrisoare din 10 aprilie 1903 / 156
5. Scrisoare din 23 aprilie 1903 / 159
6. Scrisoare din 13 mai 1903 / 160
7. Scrisoare din 9 iulie 1903 / 160
8. Scrisoare din 4 iulie 1903 / 161
9. Scrisoare din 5 iulie 1903 / 161
10. Scrisoare din 25 iulie 1903 / 161
11. Scrisoare din 27 august 1903 / 162
12. Scrisoare din 15 octombrie 1903 / 162
13. Scrisoare din 24 decembrie 1903 / 162
14. Scrisoare din 4 februarie 1904 / 163
15. Scrisoare din 10 februarie 1904 / 163
16. Scrisoare din 22 februarie 1904 / 164
17. Scrisoare din 22 martie 1904 / 164
18. Scrisoare din 26 aprilie 1904 / 165

19. Scrisoare din 11 mai 1904 / 165

20. Scrisoare din 11 mai 1904 / 166

21. Scrisoare din 18 mai 1904 / 166

XXVII. Către I. Lupulescu

Scrisoare din ianuarie 1902 / 167

XXVIII. Către N. Nicolaescu

1. Scrisoare din 22 ianuarie 1902 / 170

2. Scrisoare din 25 ianuarie 1902 / 171

3. Scrisoare din 4 aprilie 1902 / 171

4. Scrisoare din 24 aprilie 1902 / 171

5. Scrisoare din 8 mai 1902 / 172

6. Scrisoare din 13 iunie 1902 / 172

7. Scrisoare din 22 septembrie 1902 / 172

8. Scrisoare din 12 decembrie 1902 / 173

9. Scrisoare din 30 decembrie 1902 / 173

10. Scrisoare din 18 februarie 1903 / 174

11. Scrisoare din 20 aprilie 1903 / 174

12. Scrisoare din 6 mai 1903 / 174

13. Scrisoare din 17 august 1903 / 175

14. Scrisoare din 19 aprilie 1904 / 175

15. Scrisoare din 14 septembrie 1905 / 176

16. Scrisoare din 9 septembrie 1906 / 176

17. Scrisoare din 8 septembrie 1908 / 176

18. Scrisoare din 14 noiembrie 1908 / 177

19. Scrisoare din 17 noiembrie 1909 / 177

20. Scrisoare din 1 decembrie 1910 / 177

XXIX. Către Ilarian Velculescu

1. Scrisoare din februarie 1902 / 178

2. Telegramă directorului Școalei normale „Carol I“,
din 30 noiembrie 1907 / 178

XXX. Către Popovici, primarul comunei Braniștea

Telegramă din martie 1902 / 179

XXXI. Către G. D. Scraba

Scrisoare din 24 aprilie 1902 / 179

XXXII. Către Vasile Kogălniceanu

Scrisoare din 4 august 1902 / 180

XXXIII. Către preotul Teodor Bălășel

1. Scrisoare din 23 decembrie 1903 / 183

2. Scrisoare din 23 februarie 1904 / 183

3. Scrisoare din 8 februarie 1905 / 184

4. Scrisoare din 29 februarie 1905 / 184

5. Scrisoare din 7 ianuarie 1907 / 185

6. Scrisoare din 18 martie 1907 / 186

7. Scrisoare din 31 iulie 1907 / 186

8. Scrisoare din 8 august 1907 / 186

9. Scrisoare din 22 februarie 1908 / 186
10. Scrisoare din 14 martie 1908 / 188
11. Scrisoare din 5 iulie 1908 / 188
12. Scrisoare din 23 iulie 1908 / 188
13. Scrisoare din 10 august 1908 / 189
14. Scrisoare din 9 noiembrie 1908 / 189
15. Scrisoare din 1 martie 1909 / 190
16. Scrisoare din 19 aprilie 1903 / 190
17. Scrisoare din 12 mai 1909 / 190
18. Scrisoare din 20 octombrie 1909 / 191
19. Scrisoare din 3 ianuarie 1910 / 191
20. Scrisoare din 30 ianuarie 1910 / 191
21. Scrisoare din 21 februarie 1910 / 191
22. Scrisoare din 7 iulie 1910 / 192
23. Scrisoare din 30 august 1910 / 192
24. Scrisoare din 5 iunie 1911 / 193
25. Scrisoare din 10 septembrie 1911 / 194
26. Scrisoare din 30 septembrie 1911 / 194
27. Scrisoare din 25 mai 1912 / 194
28. Scrisoare din 11 august 1912 / 195
29. Scrisoare din 12 august 1912 / 196
30. Scrisoare din 7 decembrie 1912 / 197

XXXIV. Către Grigore Teodossiu

1. Scrisoare din 31 decembrie 1903 / 198
2. Scrisoare din decembrie 1904 / 198
3. Scrisoare din 10 mai 1905 / 198
4. Scrisoare din 22 octombrie 1905 / 199
5. Scrisoare din 28 octombrie 1905 / 199
6. Scrisoare din 18 noiembrie 1905 / 200
7. Scrisoare din 17 decembrie 1907 / 200
8. Scrisoare din 21 octombrie 1912 / 200

XXXV. Către Ion Dinu Bădescu

- Scrisoare din 2 ianuarie 1904 / 201

XXXVI. Către un învățător

- Scrisoare din 5 martie 1904 / 201

XXXVII. Către Marin Dimitrescu

1. Scrisoare din 3 iulie 1904 / 202
2. Scrisoare din iulie 1905 / 202
3. Scrisoare din 1905 / 202
4. Scrisoare din 17 martie 1907 / 203
5. Scrisoare din 6 mai 1907 / 203
6. Scrisoare din 28 mai 1907 / 203
7. Scrisoare din 8 noiembrie 1907 / 204
8. Scrisoare din 7 ianuarie 1908 / 204
9. Scrisoare din 9 noiembrie 1908 / 204
10. Scrisoare din 12 noiembrie 1908 / 205
11. Scrisoare din 12 noiembrie 1908 / 205
12. Scrisoare din 22 august 1909 / 205
13. Scrisoare din 14 aprilie / 206

XXXVIII. Către N. Leon

1. Scrisoare din 11 iulie 1904 / 206
2. Scrisoare din 11 octombrie [?] / 206
3. Scrisoare fără dată / 207

XXXIX. Către Zamfir Săndulescu

Scrisoare din 1904 / 207

XL. Către superioara Institutului Nôtre Dame

Scrisoare din 28 iulie 1904 / 208

XLI. Către directorul ziarului „Le Temps“

Scrisoare din 5 ianuarie 1905 / 209

XLII. Către G. Strădulescu

1. Scrisoare din 3 ianuarie 1905 / 212
2. Scrisoare din 30 ianuarie 1905 / 212

XLIII. Către Ministerul Cultelor

Scrisoare din 17 septembrie 1905 / 213

XLIV. Către Ermil Pangrati

Scrisoare din 24 ianuarie 1906 / 213

XLV. Către dr. D. Galian

Scrisoare din mai 1906 / 214

XLVI. Către C. Mihăilescu

1. Scrisoare din 9 iunie 1906 / 215
2. Scrisoare din 30 iulie 1908 / 215

XLVI. Către directorul ziarului „Voința națională“

Scrisoare din 16 octombrie 1906 / 216

XLVIII. Către Fr. Picavet

Scrisoare din 20 octombrie 1906 / 216

XLIX. Către C. Dissescu

1. Scrisoare din 13 februarie 1907 / 221
2. Scrisoare deschisă din 13 februarie 1907 / 224
3. Scrisoare deschisă din 20 septembrie 1907 / 225

L. Către „Revista generală a învățământului“

1. Scrisoare din martie 1907 / 227
2. Scrisoare din 1909 / 227

LI. Către Costin Petrescu

Scrisoare din 30 iunie 1907 / 229

LII. Către I. Simionescu

1. Scrisoare din 7 august 1907 / 230
2. Scrisoare din 28 martie 1912 / 230

LIII. Către N. Enășescu

Scrisoare din 1 octombrie 1907 / 231

LTV. Către secretarul Societății folcloriștilor

Scrisoare din 25 februarie 1900 / 233

LIV. Către N. Popovici-Lupa

1. Scrisoare din 4 aprilie 1908 / 233
2. Scrisoare din 13 aprilie 1908 / 233
3. Scrisoare din 20 mai 1910 / 234
4. Scrisoare din 25 ianuarie 1912 / 234
5. Scrisoare din 19 martie 1912 / 234

LVI. Către N. Brânzeu

Scrisoare din 8 mai 1908 / 235

LVII. Către Emil Costinescu

Scrisoare din 10 septembrie 1900 / 235

LVIII. Către Const. Kirișescu

1. Scrisoare din 29 ianuarie 1909 / 236
2. Scrisoare din 12 iulie 1910 / 237

LXIX. Către N. Ciobanu

1. Scrisoare din 10 martie 1909 / 238
2. Scrisoare din 16 martie 1909 / 238

LX. Către Ion I. C. Brătianu

1. Scrisoare din 26 martie 1909 / 239
2. Scrisoare din martie 1909 / 240
3. Scrisoare din 24 februarie 1910 / 241
4. Scrisoare din 19 martie 1910 / 243
5. Adresă din 19 martie 1910 / 244

LXI. Către C. Șonțu

Scrisoare din martie 1909 / 244

LXII. Către C. Popovici-Tașcă

Scrisoare din 11 aprilie 1910 / 245

LXIII. Către Eliodor Constantinescu

Scrisoare din 30 mai 1910 / 245

LXIV. Către C. Rădulescu-Codin

1. Scrisoare din 10 iunie 1910 / 246
2. Scrisoare din 16 august 1912 / 246
3. Scrisoare din 15 noiembrie 1912 / 246

LXV. Către Ștefan Popescu

1. Scrisoare din 21 aprilie 1911 / 247
2. Scrisoare din 18 noiembrie 1912 / 247

LXVI. Către Arhimandritul Visarion

1. Scrisoare din 7 decembrie 1911 / 248
2. Scrisoare din 6 decembrie 1912 / 248

LXVII. Către cei care au participat la banchet

Scrisoare din 15 decembrie 1911 / 249

LXXIII. Către N. Mateescu

Scrisoare din 18 ianuarie 1912 / 250

LXX. Către C. G. Călinescu

Scrisoare din 7 martie 1912 / 250

LXX. Către Gh. Marcu

Scrisoare din 23 martie 1912 / 251

LXXI. Către dl Marinescu-Jilvan

Scrisoare din 6 iunie 1912 / 251

LXXII. Către N. Bărbulescu

Scrisoare din 27 iulie 1912 / 252

LXXIII. Către dl Romanescu

Scrisoare din 4 octombrie 1912 / 253

LXXIV. Către N. Râpeanu

Scrisoare din 18 noiembrie 1912 / 253

SERIA B

I. Către Dimitrie Sturdza

1. Scrisoare din 24 decembrie 1886 / 257
2. Scrisoare din 22 ianuarie 1887 / 258
3. Scrisoare din 30 ianuarie 1887 / 259
4. Scrisoare din 1 februarie 1887 / 259
5. Scrisoare din 14 iulie 1887 / 261
6. Scrisoare din 16 iulie 1887 / 262
7. Scrisoare din 18 noiembrie 1887 / 264
8. Scrisoare din 21 noiembrie 1887 / 264
9. Scrisoare din 21 noiembrie 1887 / 265
10. Scrisoare din 22 noiembrie 1887 / 266
11. Scrisoare din 22 februarie 1888 / 266
12. Scrisoare din 4 iunie 1889 / 267
13. Scrisoare din 13 iunie 1889 / 267
14. Scrisoare din 29 iunie 1889 / 268
15. Scrisoare din 28 februarie 1894 / 269
16. Scrisoare din 20 septembrie 1895 / 269
17. Scrisoare din 18 ianuarie 1899 / 270
18. Scrisoare din 2 martie 1901 / 270
19. Scrisoare din 20 ianuarie 1902 / 271
20. Scrisoare din 23 iunie 1902 / 271
21. Scrisoare din 3 martie 1903 / 272
22. Scrisoare din 30 septembrie 1903 / 273
23. Scrisoare din 23 iunie 1904 / 274
24. Scrisoare din 6 iulie 1904 / 274

25. Scrisoare din 8 iulie 1904 / 275
26. Scrisoare din 13 iulie 1904 / 276
27. Scrisoare din 9 mai 1905 / 277
28. Scrisoare din 20 februarie 1906 / 277
29. Scrisoare din 18 ianuarie 1908 / 278
30. Scrisoare din 25 aprilie 1908 / 279

II. Către I. Bianu

1. Scrisoare din 2 noiembrie 1896 / 279
2. Scrisoare din 11 aprilie 1897 / 280
3. Scrisoare din 27 iunie 1897 / 280
4. Scrisoare din 7 septembrie 1897 / 281
5. Scrisoare din 8 septembrie 1897 / 282
6. Scrisoare din 8 septembrie 1897 / 282
7. Scrisoare din 14 septembrie 1897 / 283
8. Scrisoare din 9 iulie 1898 / 283
9. Scrisoare din 8 august 1898 / 284
10. Scrisoare din 16 septembrie 1898 / 285
11. Scrisoare din 18 septembrie 1898 / 285
12. Scrisoare din 22 martie 1902 / 286
13. Scrisoare din 10 iulie 1902 / 286
14. Scrisoare din 12 august 1902 / 286
15. Scrisoare din 11 ianuarie 1903 / 287
16. Scrisoare din 14 iulie 1903 / 288
17. Scrisoare din 3 august 1903 / 288
18. Scrisoare din 12 aprilie 1904 / 289
19. Scrisoare din 30 august 1904 / 289
20. Scrisoare din 6 ianuarie 1907 / 289
21. Scrisoare din 10 ianuarie 1907 / 291
22. Scrisoare din 11 iulie 1907 / 291
23. Scrisoare din 17 august 1907 / 291
24. Scrisoare din 1 octombrie 1904 / 292
25. Scrisoare din 31 octombrie 1907 / 292
26. Scrisoare din 16 decembrie 1907 / 292
27. Scrisoare din 10 februarie 1908 / 292
28. Scrisoare din 9 martie 1908 / 293
29. Scrisoare din 10 martie 1908 / 293
30. Scrisoare din 5 septembrie 1908 / 293
31. Scrisoare din 23 ianuarie 1909 / 294
32. Scrisoare din 30 aprilie 1909 / 294
33. Scrisoare din 31 mai 1910 / 294
34. Scrisoare din 10 decembrie 1910 / 295

III. Către L. S. Mătăsariu

- Scrisoare din 1898 / 296

IV. Către P. Rădulescu-Tudoran

1. Scrisoare din 10 februarie 1900 / 296
2. Scrisoare din 19 septembrie 1902 / 297
3. Scrisoare din 22 septembrie 1902 / 297

V. Către R. Poincaré

- Scrisoare deschisă din 4 martie 1900 / 298

VI. Către Mitropolitul Iosif

Telegramă din iulie 1900 / 302

VII. Către Episcopul Partenie

Telegramă din 7 septembrie 1901 / 302

VIII. Către N. Petrașcu

Scrisoare din 29 decembrie 1901 / 303

IX. Către D. Cecropide

Scrisoare din 8 iulie 1902 / 305

X. Către I. G. Dumitrașcu

1. Scrisoare din 8 iulie 1902 / 306

2. Scrisoare din 23 august 1909 / 307

XI. Către Ianovici

Scrisoare din 3 iunie 1903 / 307

XII. Către redacția „Calendarului gospodarilor săteni“

Scrisoare din ianuarie 1904 / 308

XIII. Către N. M. Adamescu

Scrisoare din 26 ianuarie 1904 / 309

XIV. Către Const. Moșil

1. Scrisoare din 7 iulie 1904 / 309

2. Scrisoare din 1 decembrie 1906 / 310

3. Scrisoare din 1 aprilie 1907 / 311

4. Scrisoare din 5 iunie 1907 / 311

5. Scrisoare din 30 decembrie 1907 / 311

6. Scrisoare din 2 septembrie 1908 / 312

7. Scrisoare din 25 septembrie 1908 / 312

XV. Către Elena D. Drăgoi

1. Scrisoare din 1 decembrie 1904 / 313

2. Scrisoare din 21 decembrie 1905 / 313

3. Scrisoare din 28 septembrie 1906 / 314

XVI. Către Z. Săndulescu

Scrisoare din 2 august 1905 / 314

XVII. Către Edmond Demolins

Scrisoare din ianuarie 1906 / 315

XVIII. Către directorul ziarului „Voința națională“

1. Scrisoare din 30 iulie 1906 / 317

2. Scrisoare din 6 decembrie 1907 / 319

3. Scrisoare din 22 mai 1910 / 319

XIX. Către G. Tutoveanu

Scrisoare din 3 martie 1907 / 321

XX. Către I. Ciorănescu

1. Scrisoare din 2 septembrie 1908 / 321
2. Scrisoare din 17 septembrie 1908 / 322
3. Scrisoare din 16 noiembrie 1908 / 322
4. Scrisoare din 21 aprilie 1909 / 323
5. Scrisoare din 25 iulie 1909 / 323
6. Scrisoare din 27 decembrie 1909 / 324

XXI. Către P. S. Episcopul Pimen

Telegrama din 30 noiembrie 1908 / 324

XXII. Către Lucreția Popescu

Scrisoare din 26 iulie 1909 / 325

XXIII. Către Gh. Dumitrescu-Bumbești

1. Scrisoare din 26 martie 1910 / 325
2. Scrisoare din 27 martie 1910 / 326
3. Scrisoare din 15 aprilie 1910 / 326
4. Scrisoare din 2 mai 1910 / 327
5. Scrisoare din 2 august 1910 / 327
6. Scrisoare din 24 martie 1912 / 327

XXIV. Către G. Georgian

Scrisoare din 6 decembrie 1910 / 328

XXV. Către Mihail Popescu

Scrisoare din 7 decembrie 1910 / 329

XXVI. Către Flor Constantinescu

1. Scrisoare din 1911 / 330
2. Scrisoare din 7 noiembrie 1911 / 330

XXVIII. Către P. P. Carp

Scrisoare deschisă din 1 martie 1912 / 331

Anexe / 335

Note / 351

I.

Către Arhiepiscopul latin din București

Cu note de Gh. Adamescu

1. Scrisoare din 19 iunie 1897*

Monseigneur,

On m'informe que V. E. s'est plainte de ce que une adresse qui lui a été envoyée par le Ministère, l'aurait été dans une forme peu convenable. Je prie V. E. de croire que je suis extrêmement sensible à ce que un incident pareil ait pu mécontenter V. E. et je suis tout disposé à faire en sorte que pareille chose ne se répète plus à l'avenir. Mais, comme les détails de l'expédition de la correspondance échappent à ma surveillance immédiate, et qu'il m'est impossible de prendre les mesures nécessaires, sans bien savoir de quoi il s'agit, je prie V. E. de vouloir bien me faire connaître ce qui a pu provoquer son mécontentement et et promets de lui donner promptement la plus entière satisfaction.

Veillez agréer, Monseigneur, l'assurance de ma haute considération.

Haret

După un concept găsit printre hârtiile rămase de la Haret. N-am aflat plângerea Arhiepiscopului Xavier de Hornstein; dar am găsit răspunsul lui la această scrisoare a lui Haret. Îi explică de ce s-a plâns: a primit de la minister o adresă deschisă, prin care i se ceruse *urgent* informațiuni despre localurile școalelor Episcopiei. L-a supărat modalitatea cum serviciul respectiv ia adresat cererea și mai ales „urgenta”. A daugă însă că nu s-a gândit să suspecteze bunăvoința ministrului. Haret, care dorea să nu supere pe nimeni, prin modul cum se făcea administrația sa, îi răspunde cu toată politețea și bunăvoința.

Toate scrisorile poartă data după stilul vechi. Unele din ele, îndeosebi cele expediate din străinătate, sunt datate și după stilul nou. Cele care n-au însemnarea locului de unde au fost trimise sunt din București.

2. Scrisoare din aprilie 1903

Monsenior,

La cererea P. S. V. din 14/27 aprilie 1903, ca să fiți autorizat de a deschide un liceu complet cu internat de băieți în Capitală, am onoarea a răspunde că suntem

---

* A se vedea traducerea în limba română în Anexe, p. 337.

informați că viitorii profesori ai acestei școale vor fi în cea mai mare parte străini, și că, printre ei, în particular, se vor afla mai mulți călugări catolici din ordinul Barnabiților, de curând expulzați din Franția. Acest lucru este pe deplin confirmat prin scrisoarea din 21 aprilie, adresată de către pr. Aug. Kuczka, vicarul acelei Arhiepiscopii, dlui secretar general al ministerului.

În aceeași scrisoare, se recunoaște venirea în țară a pr. Dubois, superiorul Barnabiților, deși se spune că în curând el va pleca înapoi.

În fața acestora, sunt silit să comunic P. S. V. că nu pot acorda autorizația cerută. Interesele statului român, întrucât sunt încredințate îngrijirii mele, nu se învoiesc ca România să adăpostească, nici cât de puțin, ordinele religioase eliminate de prin alte părți. De aceea, Ministerul nu poate acorda o autorizațiune care, fie pentru acum, fie pentru viitor, ar putea servi acestor ordine pentru a se instala la noi.

Măsura aceasta ne este impusă cu atât mai mult, cu cât țara noastră, aparținând religiei creștine ortodoxe de răsărit, nu poate primi în sânul său niște ordine catolice expulzate din țări catolice și a căror activitate aici la noi nu s-ar putea exercita decât într-un sens pe care cu niciun chip nu l-am putea tolera.

Primiți etc.,

Haret

Concept găsit printre hârtiile rămase de la Haret, *nedatat*, dar din cuprins se stabilește data.

II.

Către Episcopul catolic din Iași

Cu note de Gh. Adamescu

1. Scrisoare din 28 septembrie 1897*

Monseigneur,

Pour pouvoir donner la déclaration que V. E. me demande, veuillez m'adresser une demande qui indique toutes les raisons sur lesquelles V. E. s'appuie. Cette demande restera dans le Ministère, comme point de départ de notre déclaration. Veuillez etc.

Haret

---

* A se vedea traducerea în limba română în Anexe, p. 337.

Este o rezoluție pe o scrisoare primită de la episcopul catolic din Iași, Dominique Jaquet, găsită între hârtiile rămase de la Haret. Scrisoarea e datată 19 septembrie 1897. Roagă să i se dea din partea guvernului o dovadă de recunoaștere a calității sale oficiale, căci, în diferite împrejurări, reprezentantul său sau vreun preot din dioceză trebuie să se prezinte înaintea autorităților administrative sau judecătorești, iar acestea uneori recunosc numirea făcută de Papă, alții nu. De aceea, are nevoie de o declarație în care să se spună că „Mgr. Dominique Jaquet este administratorul general al bunurilor din dioceza sa“.

2. Scrisoare din 29 septembrie 1897*

Monseigneur,

On me rapporte le triste incident de Dersca; on me dit aussi que V. E. se propose de faire une tournée pastorale dans le district de Dorohoi, et d'aller même à Dersca.

Je prie V. E. de vouloir bien me permettre de lui donner le conseil d'ajourner ces visites. J'expose tout de suite les raisons pour lesquelles je crois cet ajournement utile aux intérêts que V. E. représente, non moins qu'à ceux dont je suis l'interprète.

Le Préfet de Dorohoi fait savoir que dans tout le district les esprits sont excessivement agités en ce moment, par suite de l'affaire de Dersca. Cette agitation peut, par suite du moindre incident, changer de caractère, et prendre une tournure qui serait très désagréable, non seulement pour le gouvernement, mais aussi pour la tranquillité de l'église catholique dans le royaume. La visite pastorale de V. E. venant juste à ce moment, pourrait être facilement mal interprétée.

Or V. E. sait combien l'esprit populaire est facilement impressionnable.

Je suis convaincu que la visite de V. E. à Dorohoi ne serait pas avantageuse aux intérêts de l'Eglise catholique; et j'ajoute franchement, qu'elle pourrait créer des difficultés sérieuses au gouvernement, parcequ'elle pourrait augmenter l'effervescence dans la localité.

Ces raisons sont surtout puissants en ce qui concerne le voyage de V. E. à Dersca. Je me permets d'insister auprès de V. E., autant qu'il est en mon pouvoir, pour la dissuader de ce voyage. L'administration locale fait savoir qu'elle craint des troubles à Dersca, et elle est obligée de prendre des mesures de précaution pour assurer l'ordre. La présence de V. E. pourrait paralyser les efforts de l'administration, au point que celle-ci se verrait débordée, et qu'elle ne serait peut-être pas en mesure d'assurer à V. E. le respect qui lui est dû de la part de la population. C'est pourquoi le Préfet prie avec beaucoup d'insistance, qu'on lui donne le temps d'apaiser les esprits, ce qu'il ne pourrait pas faire dans le cas de la visite de V. E. à Dersca. Or, comme il a la responsabilité du maintien de l'ordre, il est naturel qu'il ne soit pas contrecarré dans son action.

---

* A se vedea traducerea în limba română în Anexe, p. 337.

Guidé par ces considérations, dont je ne doute pas que V. E. apprécie la portée, aussi que mon désir de lui être utile, autant qu'aux intérêts du pays, je me permets de prier de nouveau V. E. d'ajourner sa visite pastorale dans le district de Dorohoi, et surtout de s'abstenir du voyage de Dersca.

Veillez agréer, Monseigneur, l'assurance de ma haute considération.

Haret

Acestei scrisori atât de prevăzătoare și de binevoitoare, îi răspunde episcopul în ziua de 13 octombrie, prin următoarea telegramă: „Merci respectueux et reconnaissant. Venu à Botoșani, je rentre ce soir à Iassy“. Le-am găsit între hârtiile rămase de la Haret.

Am căutat să mă documentez asupra faptelor despre care se vorbește în această scrisoare, lucru foarte greu, după patruzeci de ani de la desfășurarea lor. Mulțumită dlui prof. I. Simionescu⁽⁷⁾, am dobândit de la învățătorul Gr. Davideanu o serie de date.

Satul Dersca din județul Dorohoi a fost, pe la începutul sec. XIX, proprietatea familiei Petre Cazimir. În curtea boierească era o biserică zidită de proprietari, în care veneau și sătenii. Mai târziu, moșia a trecut în stăpânirea familiei lui Hector de Burbure, familie catolică. Deoarece biserică veche se dărâmasă cu anii, ei au zidit o capelă catolică. Se zice că era obicei din vechi, ca o dată pe an, la Bobotează, să vină și sătenii la această capelă. Mai târziu, proprietarii aduseră ca preceptor pentru copiii lor un abate francez, care, pe lângă ocupațiile sale, s-a gândit să facă prozelitism printre săteni și a izbutit să treacă la catolicism mai mulți copii din sat. De aici, se înțelege, s-a produs un conflict între abate și preotul satului. După câțiva ani, împrejurările au făcut ca înșiși proprietarii să dorească a depărta pe abate. Plecarea lui din curtea boierească și din sat a dat naștere la scene de ceartă și de bătaie chiar, între el și oamenii din serviciul proprietarului. S-au amestecat și săteni în acest scandal și s-au tras focuri de revolver de către abate și de către un sătean. Au fost un rănit și un mort. De aici a urmat arestarea celor amestecați și arestarea abatelui. Mai târziu procesul s-a judecat la Galați, și abatele a fost pedepsit și apoi expulzat.

Faptele sau petrecut în septembrie 1897. S-a comunicat și lui Haret cele întâmplate și astfel s-a provocat scrisoarea lui.

III.

Către Dimitrie Sturdza

Note de Gh. Adamescu

Toate scrisorile ce urmează s-au găsit între hârtiile rămase de la Haret, afară de una.

1. Scrisoare din 12 martie 1897

Mult stimată domnule Sturdza,

Astăzi la Cameră era mare neînțelegere printre membrii comisiei bugetare: unii susțineau că comisia nu trebuie să voteze proiectele de buget, în urma incidentelor din urmă; alții erau de părerea contrară. Și unii, și alții erau dintre aceia

ale căror păreri au greutate pentru mine. Cred însă necesar să vă pun în vedere că, după mine, Comisia nu este în drept a refuza bugetele, pentru că atunci ar urma că ea singură ar putea să paralizeze și Camera, și pe guvern, ceea ce nu este logic. De altfel, cred că Camera însăși nu are dreptul ca, pentru motive de ordine interioare ale partidului, să refuze a da țării bugetele; cu atât mai puțin o simplă comisiune. Fără să caut exemple pe aiurea, voi aminti că, la 1888, când o cameră liberală se afla în fața unui guvern conservator, care avea să o dizolve a doua zi, ea nu a lipsit a-i da bugetele.

De aceea, eu cred că am datoria de a nu refuza să lucrez în comisia bugetară, după cum au de gând să facă unii.

Dacă cumva credeți că sunt alte motive puternice care să impună o altă linie de purtare, binevoiți vă rog a mă preveni printr-un cuvânt. Dacă însă credeți că am dreptate, nu e nevoie să-mi scrieți: voi înțelege că trebuie să urmez așa cum arăt mai sus.

Primiți, vă rog, asigurarea respectului meu.

Haret

În acest timp, Haret era deputat. Situațiunea politică era aceasta: În urma demisiunii guvernului prezidat de Sturdza, se formase la 22 noiembrie 1896 ministerul prezidat de P. S. Aurelian. Ca o manifestare a unității partidului și a armoniei dintre guvern și majorități, Sturdza a fost ales președinte al Senatului. Sturdza însă, la 1 martie 1897, își dă demisia din situația ce avea, dar i se refuză, și el rămâne tot președinte al Senatului și șeful partidului; dar la 13 martie 1897 doi miniștri (C. Stoicescu și G. Cantacuzino) își dau demisia și se provoacă o criză, după care se formează iar un guvern prezidat de Sturdza, în care intră și Haret (30 martie 1897). Cu câteva zile înainte de izbucnirea crizei, s-au produs neînțelegerile de care vorbește Haret în această scrisoare, pentru că unii deputați din majoritate voiau să manifeste contra guvernului Aurelian. Haret își spune părerea sa în această chestiune și cere pe a lui Sturdza. Acesta îi răspunde prin scrisoarea ce urmează:

Mercuri seara

„Jubite amice și colega,

Practica de a refuza Bugetele aparține timpurilor trecute. Parlamentele au destule mijloace de a-și arăta nemulțumirea lor, încât nu au dreptul de a împiedica mersul statului însuși, pe care ele sunt chemate a-l îmbunătăți, iar nu a-l înrăutăți. Astfel stau după mine teoria și practica modernă. Poate ca Parlamentul să nu acorde cheltueli cu totul noi, dar rânduiala veche nu. Bugetele anului curent sunt bugetele anului trecut cu modificări neînsemnate. Parlamentul e dator să le voteze și Comisiunile să lucreze ca să se prezinte cât de iute în discuțiune. Eu le-aș vota fără discuțiune. Al d-tale devotat amic

D. Sturdza“